

La crueltat és un tret bàsic dels gihadistes: “No hi ha pràcticament res que uneixi tant un grup com l’odi”, diu Scott Atran.

MÓN

El suïcida altruista

Què porta un individu a sacrificar la seva vida per una causa major?
L’antropòleg Scott Atran s’endinsa en aquest misteri de l’evolució amb una investigació de risc entre terroristes a l’Orient Mitjà.

Manfred Dworschak
© Der Spiegel

A principis de febrer, va tenir lloc una cruenta batalla al nord de l’Iraq. Alguns soldats veterans afirmaven no haver viscut mai res semblant.

En el polsós llogaret de Kudila es van establir prop de 90 combatents de l’Estat Islàmic (EI). Cap a ells es dirigia una coalició formada majoritàriament per

tropes kurdes amb aviació nord-americana, que els superava sis vegades.

Tot i que els invasors lluitaven per una causa perduda, ho feien amb convicció. Des de la seva posició van aconseguir de fer fora alguns homes amb explosius, després van córrer cap a la línia de la coalició disparant a tort i a dret. Un cop allà, es van immolar.

Les tropes atacants, en veure el furor que empenyia els terroristes, es van anar retirant. Després del forcejament, la coa-

lició va poder dissipar els pocs islamistes que quedaven a Kudila. Dues setmanes després, l’antropòleg Scott Atran de 64 anys entrava en escena. L’investigador feia anys que rumiava el motiu pel qual una persona és capaç de sacrificar la seva vida. Kudila va semblar el lloc idoni per a la seva investigació.

Gairebé tots els islamistes eren al camp de batalla. En retirar-se els últims 15 supervivents, prop de set ja s’havien fet explotar.

→ Però qui es capaç de fer això? Són bojos? Víctimes de la seva religiositat? O bé nihilistes cansats de viure? “Com a norma general són gent normal”, diu Atran. “Hi ha nombrosos estudis que han provat d’identificar els trets més característics, però encara no han trobat la resposta”.

L’EI anomena els seus suïcides *inghimasi*, que vol dir, ‘qui es precipita’. Sembla que els gihadistes disposen, ara més que mai, de molts recursos.

Sovint són joves estrangers i europeus, que entren en combat moguts per un heroisme excepcional. Atran creu que, per poder entendre’ls de veritat, cal viatjar amb ells a les zones de conflicte. “A Europa em poden explicar moltes coses, aquí, però, em poden mostrar el veritable valor de la seva lluita. En lloc de tornar a casa, decideixen quedar-se i morir”.

Atran afirma que en un sol dia sobre el terreny s’aprèn més que en cinc anys a la universitat. Tot sovint, es troba més a prop de la guerra del que li agradaria a la seva família.

De camí cap a Kudila, l’investigador va travessar camps minats. Amb ell, hi anaven tres col·legues ben coneguts per ell: un historiador d’Oxford especialitzat en l’Edat Mitjana, un general retirat dels *marines* nord-americans que havia interrogat milers de presoners a la guerra d’Iraq i un premiat dramaturg kurd com a intèrpret.

A Kudila, l’equip d’il·lustres va parlar amb set presoners islamistes i 28 combatents kurds, que van haver d’explicar la seva relació amb els altres camarades. Mitjançant tauletes tàctils, havien de moure dos cercles progressivament un sobre l’altre.

La majoria d’ells va escollir, tal com es podia esperar, el mapa que deia *Jo en el grup*. “Aquest tipus de persones pensen i actuen de manera diferent de la resta”, diu l’Scott. “La seva identitat està gairebé fusionada amb el grup. Serien capaços de morir pels seus camarades, com si fossin els seus germans”. L’investigador creu que considerar l’esquadró de com-

bat com una família es la primera clau per entendre la ment del suïcida.

Estarien realment disposats els combatents de l’EI a realitzar experiments psicològics? “Esperen trobar-se amb interrogatoris espinosos, preguntes sobre plans militars, localitzacions, arsenals. En comptes de tot això, els mostrem fotos acolorides i els preguntem quina els interessa. En la majoria de casos comencen a parlar al cap de poc temps”.

Atran és professor a la Universitat de Michigan i cap d’investigació al Centre Nacional de Recerca Científica (CNRS) de París. Això no obstant, la seva tasca principal és viatjar pel món i fer treball de camp entre els radicals islamistes i els seus enemics, tant a Síria com a Indonèsia, a l’Iraq i al Marroc.

Quan vol fer un petit descans entre feina i feina, es queda a casa seva, a la costa del sud de França. Atran, posseïdor també de la nacionalitat francesa, viu allà des de fa tres dècades. Des d’un turó proper gaudeix d’una vista privilegiada sobre la Mediterrània. A l’altra banda, però, es troben les zones de conflicte de l’Orient Mitjà, on joves de tot el món hi van per morir.

“Al bell mig de l’Iraq vaig veure joves xinesos morts al camp de batalla”, diu l’Atran. “Per què diantres hi venen?”

Al cap de poc, l’investigador va veure que es tractava d’un fenomen global. L’any 2003 es va trobar amb joves musulmans, la religiositat dels quals el va impressionar, que procedien de l’illa indonèsia de Cèlebes. “Mai no havien sortit de l’illa, de fet els seus avis encara eren caníbals. De totes maneres volien anar a l’Afganistan o a Palestina per morir per l’islam”.

Aquí hi ha un sentiment molt fort que gent de tot el món és capaç d’experimentar. Fins ara, aproximadament uns 30.000 joves voluntaris de tot arreu s’han unit a la causa; la majoria homes, tot i que també hi ha dones.

Persones com tu o com jo s’han transformat en legionaris estrangers de la gihad, en combatents furiosos que

no temen la mort. Aquest sacrifici ha d’anar acompanyat de bogeria; la seva efectivitat al camp de batalla sembla donar-los la raó.” L’exèrcit belga necessitaria el mateix esperit de combat per poder vèncer l’EI”, diu l’investigador. En realitat, els islamistes serien capaços de vèncer una força deu vegades superior. “No disposen de res, ni de força aèria, ni d’artilleria. No obstant, resisteixen a una coalició de més de 60 països que els superen en nombre i armament. Continuen dempeus, lluitant fins a la mort”.

Atran ha de tornar en un parell de dies per fer conferències i reunir-se amb els seus col·legues. Els seu mètode serà rebut “elogiosament” pels especialistes, diu l’expert neerlandès Alex Schmid. “No hi ha gaires investigadors del terrorisme que treballin sobre el camp”. Atran també ha exercit de conseller polític. L’any passat va fer un discurs davant el Consell de Seguretat de les Nacions Unides.

Va afirmar que els islamistes no han de ser subestimats. “Han creat la contracultura més dinàmica dels nostres dies”.

En la gihad, Atran hi veu una sortida per a joves que se senten rebutjats, ofesos o embogits pel capitalisme salvatge. “A vegades es troben en períodes de transició, entre casa dels pares i la universitat o al final d’una relació”. Lluitar pel califat els dóna una missió carregada de transcendència, glòria i admiració. No es pot considerar el moviment com a destructiu, comenta l’Scott: “Aquesta gent vol salvar el món”.

Una vegada va rebre una trucada d’un vell conegut, el director de la Facultat de Medicina de Khartoum, al Sudan. Més de 40 alumnes seus, tots de classe alta, havien abandonat els estudis. Ara són als dominis de l’Estat Islàmic que construeixen un hospital.

A Europa, molts delinqüents musulmans s’han sentit cridats recentment per al combat. Alguns d’ells es deixen emportar per enganyifes: la gihad com a “oportunitat per trobar feina per a tothom” els dóna l’ocasió de renèixer en puresa i dignitat.

SCOTT ATRAN AFIRMA QUE EN UN SOL DIA SOBRE EL TERRENY S’APRÈN MÉS QUE EN 5 ANYS A LA UNIVERSITAT

Atran ha trobat que els combatents kurds sovint tenen un sentiment per la pàtria molt semblant al dels gihadistes per la seva religió.

I la religió? La major part dels occidentals no tenen la més mínima idea de l'Islam. Els musulmans hi consagren la seva vida, però a vegades alguns d'ells es deixen portar per la propaganda simple de "l'Estat Islàmic". Els basta amb el mite dels infidels que volen destruir l'islam.

La visió de les verges al paradís gairebé no hi té cap relació, afirma l'Scott; "és un clixé". De totes maneres, la decisió de fer la gihad és en la majoria dels casos un acte social: "Tres quartes parts dels combatents que vénen de l'estranger arriben en grups, juntament amb companys seus". Molts d'ells s'han radicalitzat mitjançant l'esport, el futbol o el culturisme. Fins i tot a la presó.

Aquests punts d'unió són presents al camp de batalla; formen "bandes de germans", on lluiten els uns pels altres. "La seva vida té un cert punt de felicitat, se senten invencibles i plens de noblesa", diu l'investigador. La crueltat

cap als infidels en forma part: "No hi ha pràcticament res que uneixi tant un grup com l'odi".

L'antropòleg d'Oxford Harvey Whitehouse va entrevistar insurgents de Líbia que al 2011 s'havien alçat contra el dictador Gaddafi. Gairebé la meitat sentien la mateixa relació amb la resta de combatents que amb la seva pròpia família.

És possible que la família també sigui l'origen del sacrifici. Des d'un punt de vista evolutiu, valdria la pena morir per la teva família, ja que els teus gens segueixen vius en ells. "Aquest compromís pot transformar-se en aversió cap als enemics genètics", diu Atran. "Qui pensa així, disposa d'un mecanisme molt poderós".

Un altre sentiment poderós és la coherència quan un grup defensa uns valors que consideren sagrats, com és el cas de la gihad. Aleshores creix la predisposició al sacrifici, tal com va descobrir Atran en els seus experiments.

Els valors sagrats predominen sobre qualsevol balança de despeses i beneficis. La simple idea de replantejar-se les creences torna bojos els seus seguidors. En general, els fa actuar amb més veheència.

Tal com mostren les imatges d'escàner cerebral, els valors sagrats es tracten de manera molt específica: no com a coses que es poden replantejar, sinó com a regles fonamentals.

Allò que és sagrat per a un grup, com ara bé un territori o un símbol, sembla banal o absurd per a un altre. Dins d'un mateix grup, però, el fet de compartir el mateix sentiment genera confiança.

Molts investigadors consideren això com el sentit de la religió: els seguidors presenten els seus interessos a curt termini i cooperen en benefici d'un poder més gran. "Això només funciona quan els creients són incapaços de veure el rerefons. Allò que és sagrat ha d'estar →

→ immunitzat contra qualsevol lògica”, diu l’Scott.

L’investigador va trobar el mateix sentiment entre els combatents kurds, que lluiten per un Estat propi. Creu que aquest és el motiu principal pel qual lluiten contra els islamistes.

Scott treu un parell de fotos de la seva col·lecció: un invàlid kurd amb una sola cama, un ancià recolzat en el seu rifle... “tots lluiten incansablement al front, ningú no els obliga a fer-ho”. Una altra foto: el cap de policia kurd de Kirkuk. Patrulla els carrers tot buscant combatents de l’EI amagats. El van ferir 13 cops; poc després de parlar amb l’Scott, un suïcida va esclatar prop seu. Sempre està de servei.

També podem parlar de Tekushin, una combatent kurda de 18 anys. “Li vaig regalar xocolatines”, comenta Atran, “tan sols era una criatura dolça i feliç”. A la nit marxaria amb el seu fusell de franc tirador cap al combat. Diuen que les dones tenen més punteria, ja que poden disminuir més el batec del seu cor. La jove va declarar que moriria per les seves companyes en qualsevol moment.

Scott va descobrir que molts kurds s’identifiquen amb un conjunt més important que la camaraderia o inclús la família. Ho anomenen “sentiment kurd”. L’investigador va trobar a Kirkuk un combatent en una disjuntiva: els islamistes havien ocupat el seu poble. Què devia fer, abandonar els seus companys al front per rescatar la seva família? Va decidir, però, quedar-s’hi i la seva decisió el turmentaria a cada minut.

“Penseu en la Bíblia”, diu l’Scott. “Abraham estava a punt per sacrificar el seu fill. Va anteposar el bé comú a la família”.

La dedicació que professa l’Scott per la seva feina fa patir una mica a la seva pròpia família: “La meua dona voldria que em deixés de treballs de camp perillosos”. Encara recorda temps més tranquils. Al començament de la seva carrera, Atran s’estava a la jungla de Guatemala com a etnobiòleg. Allà va conèixer la connexió que tenien els antics maies amb la natura.

L’atemptat a les Torres Bessones de l’11 de setembre de 2001 va canviar el seu destí, però la seva passió continuava sent la mateixa: l’home sota un sistema de raonament que el món occidental modern no és capaç d’entendre.

L’antropòleg Scott Atran estudia els gihadistes suïcides després d’haver estudiat els maies.

“Cal tenir empatia per comprendre els terroristes, fins i tot amb els més cruels. Per què fan el que fan? Només podem entendre’ls des del seu punt de vista”.

Atran no podia preconcebre el califat com una idea destructiva. Ell també veu en l’islamisme la voluntat, potser i tot la intenció d’una utopia política.

Al-Qaida, per exemple, va crear un petit Estat propi a l’est del Iemen que va durar fins a l’abril d’aquest any. Allà, però, no imperava només el terror fanàtic o la tristesa militant.

L’orientalista Elisabeth Kendall va investigar tot allò que l’organització d’Al-Qaida del Iemen publicava a Twitter. La majoria dels missatges, el 57%, tenien l’objectiu de captar joves per a tota mena de projectes de desenvolupament: creació d’hospitals i escoles, reparació de bombes, desembarassament de platges, etc. El 13% dels tuits parlaven de festes i només el 3% feien referència a les penes que dicta la llei islàmica. “Si només ens fixem en les penes, mai no entendrem per què hi ha gent que dóna suport als islamistes”, afirma Kendall.

Per una altra banda, els guerrers de Déu saben cada vegada millor com captar nous combatents. La major part de les activitats globals tenen lloc a les xarxes socials. L’antropòleg Atran estima que el personal de relacions públiques de l’EI és propietari de més de 70.000 comptes de Facebook i Twitter, on publiquen prop de 90.000 missatges diaris. A vegades, els reclutadors es dirigeixen a certs usuaris i els pregunten detalladament sobre què els interessa i els frustra.

Llavors arriba el moment que decideixen fer la gihad com a solució. “Els islamistes inverteixen centenars d’hores, milers cal, per reclutar una sola persona a internet”, comenta l’Scott.

Què podem fer, doncs? Tractar els islamistes de decapitadors i maltractadors de dones no serveix per aturar els nous reclutes: “Ja ho saben, això”.

Atran està convençut que els principals programes d’antiradicalització, com per exemple la lluita contra la pobresa o l’analfabetisme, s’equivoquen: “Només una petita part dels simpatitzants arriba a radicalitzar-se”. Tot sovint té lloc en petites xarxes locals. Aleshores cal identificar els reclutadors i enxampar-los. En altres paraules, aprendre de l’enemic.

L’investigador creu que els joves reclutats hi busquen sobretot una alternativa positiva, una missió que desenvolupi el seu desig d’acomplir alguna cosa més gran, de guanyar-se el respecte. Ara bé, tan difícil és dir-ho en una democràcia que ja no té en consideració els principis cavallerescos?

A les zones de conflicte és tot el contrari. Allà els joves d’ambdues fraccions s’han de sacrificar per obligació. “De totes les entrevistes, la que més em va tocar va ser amb un jove iasidita de 20 anys. Rashid es deia”.

Scott va trobar el jove després de la massacre que l’EI va cometre a la ciutat iraquiana de Sinjar. Molts dels seus coreligionaris van ser assassinats. Els iasidites supervivents van fugir al turó més proper i es van amagar. Les tropes de l’Estat Islàmic van realitzar un setge de 250 quilòmetres al voltant de Sinjar.

Raschid era al flanc nord-oest amb un parell d’amics. Els joves amb prou feines havien après a disparar durant les vacances. Tot i així, van defensar l’últim reducte entre les posicions assetjades: un corredor estret que portava cap a la frontera siriana. Cap allà es dirigien alguns desertors islamistes. Un cop enxampats, els tallarien el cap, els escridassarien i els llençarien ganivets.

“I aquests nens que no havien lluitat mai a la vida, van vigilar el corredor fins que van arribar reforços”. Milers de iasidites van poder ser evacuats.

Scott li va preguntar: “Què penses fer ara, noi?”. Rashid li respongué: “Tornaré a l’escola, vull ser arqueòleg”.